

WIT ZWARTKUIF HOLLANDSE KUIFHOENDERS

door A. Boks, Liedererf 20, 7364 BG Lieren

Aanleiding tot het schrijven van dit verhaal is het bericht dat de fokster van wit zwartkuiven, die de afgelopen jaren als enige met deze kleurslag heeft geëxposeerd, heeft besloten te stoppen met de fok hiervan. Een aantal van haar dieren is verhuisd naar het Centrum voor Nederlandse Hoenderrassen op de Flevohof, daarnaast zijn er dieren naar een Nederlandse en Belgische fokker gegaan.

De wit zwartkuif is een kleurslag, die is omgeven door een geheimzinnige waas. Er is van gezegd dat de fok van deze kleurslag gelijk staat met het zoeken van de middeleeuwse alchemist naar goud, terwijl ook wordt verteld dat er een mensenleven mee heengaat om enige kwaliteitsverbetering te bereiken. Getracht zal worden in dit artikel enige levels rond de wit zwartkuif te laten verdwijnen. Daarnaast is dit een poging meer interesse voor deze unieke kleurslag te wekken zodat wij deze kleurslag niet behoeven te missen op onze tentoonstellingen.

Geschiedenis

De wit zwartkuif is een kleurslag, die reeds in de middeleeuwen in ons land aanwezig was. In dit verband kan het boek van wijlen dr. I. Vriesendorp "Erfelijkheid en Geneeskunde" weergegeven verhaal als toelichting dienen:

"Omstreeks het jaar 1475 woonde er in Kennemerland een kluizenaar Peter Jaspersz geheten, die er een groot aantal witte hoenders op na hield met zwarte kuiven. Deze dieren legden veel grote smakelijke eieren, waren gehard tegen ons klimaat en leverden, wat in die dagen van veel belang was, een smakelijk en mals gebraad."

Volgens de verhalen zijn deze dieren door een Spaans edelman opgekocht en meegenomen naar Spanje. Van daaruit zouden ze onder de naam Sint Jacobshoen weer teruggekeerd zijn naar Nederland. Dat de wit zwartkuif in later eeuwen in ons land aanwezig was blijkt op zeventiende eeuwse schilderijen o.a. van Jan Steen en Albert Cuyp. Hierop treft men dieren van deze kleurslag, en dieren waaruit men ze zou kunnen fokken, aan.

Rond 1850 blijkt de situatie voor de wit zwartkuif kritiek. In een boek uit 1856 van W.C.L. Martin, herschreven door mrs. E. Watts, wordt vermeld dat omstreeks 1835 nog enkele dieren van deze kleurslag in Engeland zijn gezien. Verder is in 1843 een hen in Duitsland en in 1845 een hen in Frankrijk waargenomen. Een aantal jaren na de verschijning van dit boek meldt Darwin dat de wit zwartkuif, die hij als ondersoort van de kuifhoenders aanduidde, was uitgestorven. Dit betekende het einde van een kleurslag, die eeuwenlang in Nederland en vermoedelijk geheel West-Europa aanwezig is geweest. Dit hield tevens in het verdwijnen van een kleurpatroon, dat in deze vorm niet bij andere rassen aanwezig was.

Ondanks het uitsterven in de vorige eeuw mag men wel de conclusie trekken dat de fok van deze kleurslag geen onoverkomelijke problemen heeft opgeleverd, anders zou de wit zwartkuif veel eerder zijn verdwenen. Wel dient hierbij te worden opgemerkt - dit geldt voor alle kleurslagen, maar voor de moeilijke in het bijzonder - dat de eisen die men stelt mede bepalend zijn voor de aantrekkelijkheid van een ras. Te strenge eisen of te strak toepassen van de regels kan mede aanleiding zijn tot het uitsterven van een ras of kleurslag.

Terugkomst van de wit zwartkuif

Aan het begin van deze eeuw ontstond er een hernieuwde belangstelling voor de Nederlandse hoenderrassen. Een van de uitingen was de oprichting van de Nederlandsche Hoenderclub in 1900. Mede hierdoor werd de fok van onze oude rassen gestimuleerd terwijl tevens de behoefte ontstond verdwenen kleurslagen terug te brengen.

Het is niet verwonderlijk dat hierbij ook aandacht werd besteed aan de wit zwartkuif. Er was in die tijd een groep liefhebbers, die het terugfokken van een dergelijke kleurcombinatie voor onmogelijk hield. Daarnaast waren er echter liefhebbers, die de uitdaging, de wit zwartkuif terug te brengen, aannamen. Dit waren in alfabetische volgorde A. Hogendijk, R. Houwink, Jac. van Omme en dr. I. Vriesendorp. Laten we deze pogingen eens bekijken.

De heer Houwink begon in 1907. Uit publicaties van wijlen N.H.C.-administrateur J. Hellings is enige informatie over deze aanpak bekend geworden. De uitgangsdieren waren Houdans, zwart witkuif Hollandse .Kuifhoenders en witte Brabanters. Achteraf bekeken geen kleurslagen, die tot het gewenste resultaat zouden kunnen leiden daar in aanleg geen zwarte koppen bij deze rassen aanwezig zijn. Na enkele jaren systematisch kruisen verschenen er wel redelijk witte dieren maar met vrij veel wit in de kuif. Uiteindelijk gingen de dieren naar de heer A. Hogendijk te Vlaardingen, die op zijn hoenderpark "De Nijverheid" een witte haan met zwarte kuif wist te fokken. Het verhaal gaat dat deze kleurcombinatie is ontstaan door elke zwarte veer uit het lichaam te trekken. Zoals bij veel bonte dieren kwamen deze wit terug. Erfelijk gezien was dit geen wit zwartkuif, in het tweede levensjaar werd het dier dan ook volledig wit. Duidelijk was dit niet de weg tot het gewenste resultaat.

De pogingen van wijlen de heer Jac. van Omme vindt men weergegeven in een artikel in Avicultura van januari 1943, waarin deze fokker zijn aanpak beschreef. Hij begon hiermee omstreeks 1911 â 1912. Ook bij hem in eerste instantie weer de keus voor zwart witkuif Hollandse Kuifhoenders met veel zwart in de kuif en daarnaast wit witkuiven. Vervolgens werden Houdans ingekruist. Ook bij hem leidde dit niet tot resultaten. Daarna werden een Lakenvelderhaan en een blauwe Nederlandse Uilebaardhaan met donkere kop gebruikt. Dit was in ieder geval een stap in de goede richting. Uiteindelijk werd een zilver Nederlandse Uilebaardhaan met vrijwel geen tekening en zwarte baard ingezet. Hierdoor werd uiteindelijk in het begin van de veertiger jaren het gewenste resultaat bereikt. Opvallend is dat geen gebruik werd gemaakt van zilverzwartgezoomde Nederlandse Baardkuifhoenders met veel zwart in de kuif. Als reden hiervoor gaf de heer Van Omme op de witte veren in de kuif bij oudere dieren van dit ras. Een opvatting, die duidelijk niet werd gedeeld door dr. Vriesendorp, zoals in het vervolg van dit verhaal zal blijken. Na het overlijden van de heer Van Omme is deze lijn wit zwartkuiven volledig verdwenen.

Tot slot de wijze waarop wijlen dr. I. Vriesendorp de fok van deze kleurslag heeft benaderd. Ook hij startte rond 1910. Waar anderen jaren voor nodig hadden, lukte het dr. Vriesendorp in drie jaar om tot het gewenste resultaat te komen.

Aan de hand van een door hem ontwikkelde theorie was het hem mogelijk op zo korte termijn de wit zwartkuif terug te brengen. Hoe zag deze opzet er nu uit? Hiervan heeft dr. Vriesendorp een beschrijving gegeven in zijn reeds eerder genoemde boek "Erfelijkheid en Geneeskunde". Hij ging uit van twee invalshoeken. De ene werd gevormd door gezoomde Nederlandse Baardkuiffioenders met veel zwarte kleurstof. Eventueel zwarte dieren, gevallen uit de gezoomde, waren voor het gewenste doel ook bruikbaar. Door gericht te fokken werd er naar gestreefd het zwart in de kuiven te vermeerderen en dit vast te houden. Voor de tweede invalshoek, de ontkleuring van het lichaam, werd gebruik gemaakt van dieren met zwarte halsveren. Hiervoor werden o.a. gekozen Lakenvelders en Andalusiërs. Deze laatst genoemde rassen werden onderling gekruist. Hieruit ontstond een mengeling aan kleuren waaronder zwarthalzige met lichtgekleurde en zelfs ontkleurde lichamen. Deze dieren werden weer gepaard aan de op kuifkleur geselecteerde

Nederlandse Baardkuifhoenders. Uit deze combinatie is het dr. Vriesendorp gelukt, door te fokken op ontkleuring van het lichaam en pigmentvermeerdering in de kuif, na enkele generaties wit zwartkuiven te creëren.

De gezoomde Nederlandse Baardkuiffioenders, waarvan het gebruik door de heer Van Omme werd afgewezen, leverden in deze fokkerij van dr. Vriesendorp een belangrijke bijdrage. De denkbeelden van de heer Van Omme moeten dan ook als onjuist worden beschouwd. Bij alle dieren met grote zwarte kuiven kan men bij het ouder worden witte veren in de kuif verwachten. Ook bij oudere wit zwartkuiven treft men dit aan. Dit is echter geen reden deze dieren voor de fok uit te sluiten.

Door enerzijds een controverse tussen dr. Vriesendorp en een aantal bekende fokkers uit die tijd en anderzijds door een drukke praktijk kreeg deze eerste succesvolle poging van dr. Vriesendorp weinig aandacht. Na de Eerste Wereldoorlog heeft hij de fok van wit zwartkuiven hervat en weer dieren in deze kleurslag gebracht, die geen enkele relatie hadden met de eerder door hem gefokte dieren. Eerst na de Tweede Wereldoorlog, met name na de beëindiging van zijn praktijk, heeft dr. Vriesendorp de fok van wit zwartkuiven op grote schaal aangepakt. Hierbij heeft hij onder andere gebruik gemaakt van enkele dieren, die de Tweede Wereldoorlog hadden overleefd. De buitenwacht heeft een beeld kunnen krijgen van zijn fokprestaties tijdens de jubileumtentoonstelling van de Nederlandse Hoenderclub in 1960, ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan. Op deze tentoonstelling exposeerde hij wit en goud zwartkuiven met een goede kuifkleur en behoorlijke kuifvorm. Een fout, die toen en ook thans bij de meeste dieren optrad, was de zwarte tekening in bovenhals en -borst. Op dit punt zal in het vervolg van dit artikel nog worden teruggekomen.

Wat de legprestaties van de dieren van dr. Vriesendorp betreft, het volgende. In het begin van de twintiger jaren van deze eeuw nam hij met een zestal wit zwartkuiven deel aan een legwedstrijd, onder leiding van de heer Goinga, in de omgeving van Amersfoort. Deze dieren eindigden op de derde plaats.

Uit het voorgaande blijkt, in tegenstelling tot hetgeen velen verwachten, dat de fok van wit zwartkuiven mogelijk was en is.

Het standaardideaal en voorkomende fokproblemen

In de Nederlandse Pluimveestandaard worden de volgende eisen aan de wit zwartkuif gesteld:

Met uitzondering van de kuif, welke geheel zwart moet zijn, is de kleur van haan en hen wit. Hiermee wordt een duidelijk omgekeerd beeld van de zwart witkuif gevraagd. Op tekeningen ziet men dit keurig afgebeeld.

Naar mijn mening is deze door de standaard gevraagde kleur foktechnisch niet te realiseren. Een ideaal beeld is te omschrijven en te tekenen, de vraag blijft echter of het ook uitvoerbaar is. In de eerste plaats het helder witte lichaam dat wil volgens de standaard ook zeggen wit dons. Dit betekent een dusdanig pigmentverlies dat een zwarte kuif niet meer te bereiken valt. Bij de Lakenvelder vraagt men een licht blauwgrijze donskleur. Alleen hierdoor is voldoende pigment voor de zwarte veerpartijen beschikbaar. Om deze reden zal ook bij de wit zwartkuif deze donskleur moeten worden voorgeschreven.

Een tweede punt is de tekening in bovenhals en bovenborst. Dit wijst er op dat een dier voldoende zwart pigment heeft om ook een zwarte kuif te mogen verwachten. Of men er ooit in zal slagen deze kleurspatten weg te fokken is een vraag waarvan ik verwacht dat deze ontkennend moet worden beantwoord. Het streven zal er op gericht moeten blijven deze zwarte kleur in hals en bovenborst zoveel mogelijk terug te dringen, maar dit mag nimmer ten koste van de kuifkleur gaan. Een dier met enige hals- en borsttekening, maar met een zwarte kuif, dient

altijd boven een dier zonder deze kleurspatten, maar met wit in de kuif, te worden geplaatst.

Tot slot de grootte van de kuif. Op de afbeeldingen maar ook in de standaardbeschrijving wordt geen onderscheid gemaakt in kuifgrootte tussen de zwart witkuif en de wit zwartkuif. Ook dit is een eis die niet of hoogst waarschijnlijk niet is te realiseren. Wat is er namelijk aan de hand. Bij de wit zwartkuif wordt een concentratie van zwart pigment in de kuif gevraagd. Hiervoor is extra voeding nodig voor de vele veren op het in verhouding grote huidoppervlak om de schedelknobbel. Hoe groter de knobbel, hoe meer pigment moet worden aangevoerd. Deze aanvoermogelijkheid bepaalt de omvang van de kuif. Om deze reden mag men bij de wit zwartkuif nimmer een kuif verwachten van de omvang, zoals men die aantreft bij de zwart witkuif. Bij deze kleurslag behoeft immers geen pigment te worden aangevoerd. Een goed gevormde zwarte kuif van een niet te grote omvang zal bij deze kleurslag het ideaalbeeld blijven bepalen. Het geheel overziende kunnen we stellen dat de wit zwartkuif foktechnisch een donker dier is. Het beste wat men kan bereiken is een dier dat zich als wit laat zien, maar dat de aanwezigheid van kleurstof verraadt in het dons en in de kluif. Evenals veel overjarige Lakenvelders laten overjarige wit zwartkuiven tekening in de witte veerpartijen zien, dat wil zeggen een doorslaan van de donskleur. Ook bij jonge dieren met een gitzwarte kuif treedt dit verschijnsel nogal eens op. Een goed tentoonstellingsdier bereikt echter niet alleen de top door het te exposeren, maar met name door conditionering door de inzender. Hoe ziet een topper onder de Lakenvelders er uit voor een goede exposant deze in de kooi brengt?

Ten aanzien van de fok kunnen nog de volgende opmerkingen worden gemaakt. Gebruik geen dieren met een blauwe kuif. Het pigmentverlies bij dergelijke dieren is zo groot, dat de fok met deze dieren alleen maar teleurstellingen oplevert. Ook witte dieren, die bij de fok van wit zwartkuiven te voorschijn komen, zijn wegens pigmentgebrek niet te gebruiken voor de fok.

Dieren met een zilverzwartgezoomde kuif zijn alleen bruikbaar indien het lichaam heel licht van kleur is, daar anders het kleurverschil tussen kuif en lichaam te klein wordt. Indien men over een dier met een dergelijke kuif en een heel licht lichaam beschikt, kan men uit een combinatie van dit dier met een passende haan of hen goede resultaten verwachten. Onder de kuikens treft men dan wel veel witte witkuiven aan.

In het voorgaande is alleen ingegaan op de standaardbeschrijving van de kleur en de kuif. Hoe het type en de andere onderdelen er uit moeten zien, kunt u lezen in onze Pluimveestandaard. Om deze reden wordt van een nadere omschrijving afgezien.

Nabeschouwing

Hoe verder met het wit zwartkuif Hollands Kuifhoen? Nu mevrouw. M.C. van Adrichem Boogaert-Vriesendorp te Wissenkerke (Zld) stopt met de fok van dit ras, na jarenlang deze kleurslag in stand te hebben gehouden en de belangrijkste kenmerken te hebben vastgelegd, rijst de vraag: Wie gaat met de fok van deze kleurslag verder?

Of komen we terecht in de situatie van het midden van de vorige eeuw toen deze kleurslag verdween. Noodzakelijk is het niet en gewenst nog minder. Bij enkele fokkers in ons land en ook in België zijn wit zwartkuiven aanwezig. Voor degene, die er mee wil beginnen is het mogelijk aan fokmateriaal te komen. Alleen moet men zich realiseren dat het geen eenvoudig ras is om te houden. Dit betekent dat u jaarlijks een groot aantal kuikens zult moeten fokken. Voorlopig zal het mooi zijn indien meer dan 10% van de jonge dieren voor de show geschikt is. Dit is vermoedelijk ook de reden dat veel fokkers, die in het verleden met deze kleurslag zijn begonnen, er vrij spoedig weer mee zijn gestopt. Maar zoals bij

ieder ras of kleurslag in opbouw zal er veel moeten worden gefokt en veel moeten worden opgeruimd. De vraag is echter: Wie wil hieraan beginnen en durft de uitdaging aan? Gezien de historie en de verschijningsvorm is de wit zwartkuif deze uitdaging waard. Wie er mee begint en slaagt, heeft in het hok iets unieks, dat men vrijwel nergens elders aantreft.